

(απόσπασμα από το βιβλίο “επέιΓΗ” του Αριστείδη Μιχαλόπουλου)

Το Νησί του Πάσχα

«Ας αρχίσουμε με μια ιστορία που μοιάζει με παραμύθι», άρχισε να λέει ο πατέρας στους δύο του γιούς που πειθήνια κάθονταν απέναντί του στο μεγάλο πάγκο εργασίας που κατά καιρούς γινόταν και τραπέζι για να τρώνε και να κουβεντιάζουν με τις ώρες, ασταμάτητα μιλάμε, οι φίλοι των γονιών τους.

«Εγώ τα έχω βαρεθεί τα παραμύθια» είπε ο μικρός Οδυσσέας που είχε μόλις κλείσει τα 14 πρώτα χρόνια του.

«Δίκιο έχει το παιδί καλέ μπαμπά», τον υπερασπίστηκε ο μεγαλύτερος κατά 4 χρόνια αδερφός του, «εδώ καιγόμαστε, όπως μας λέτε εσείς οι μεγαλύτεροι, κι εμείς λέμε παραμύθια;»

«Που μοιάζει με παραμύθι, επαναλαμβάνω. Δεν είναι όμως, δυστυχώς, για τους ανθρώπους που το έζησαν. Είναι το παράδειγμα που χρησιμοποιούν πολλοί ερευνητές για να μας περιγράψουν τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής λόγω της αλόγιστης χρήσης των περιορισμένων πόρων που διαθέτει ένας πλανήτης.

«Έχει δράκους, τέρατα και τέτοια πράγματα;» ρώτησε με προσποιητό ενδιαφέρον ο μικρός.

«Μην ανησυχείς μικρέ. Στο τέλος πεθαίνουν όλοι. Δεν μένει κανένας» είπε ο μεγάλος που προδόθηκε να ξέρει κάτι από την ιστορία-παραμύθι.

«Αυτό δεν το ξέρουμε, νεαρέ, μην τρομάζεις το παιδί. Μπορεί να καταφέρουν τελικά να μεταναστεύσουν και να βρουν ένα λιγότερο εχθρικό περιβάλλον για να ζήσουν» είπε όσο πιο καθησυχαστικά μπορούσε ο πατέρας που, αφού άφησε το μικρό

γνωστό βηχαλάκι του, άρχισε την ιστορία που έμοιαζε με παραμύθι: «Το Νησί του Πάσχα είναι ένα από τα μικρότερα και πιο απομακρυσμένα νησιά στον κόσμο. Έχει έκταση 400 τετραγωνικά χιλιόμετρα και βρίσκεται στο νότιο Ειρηνικό, 3.200 χιλιόμετρα μακριά από τις δυτικές ακτές της νότιας Αμερικής και γύρω στα 2.000 χιλιόμετρα από την πλησιέστερη κατοικημένη περιοχή που είναι το νησί του Πίτκαιρν.

»Την Κυριακή του Πάσχα του 1722 (από όπου πήρε και το όνομά του) φτάνει στο νησί ο πρώτος ευρωπαίος που ήταν ο Ολλανδός ναύαρχος Γιάκογκ Ρόγκεβεν ο οποίος ανακαλύπτει μια πρωτόγονη κοινωνία από περίπου 3.000 ανθρώπους που ζούσαν σε άθλιες καλύβες και σε σπηλιές και βρίσκονταν σχεδόν διαρκώς σε πόλεμο μεταξύ τους προσπαθώντας να καλύψουν τις ανάγκες τους για διατροφή. Το νησί ήταν τόσο απομακρυσμένο, αραιοκατοικημένο και δεν διέθετε σχεδόν καθόλου φυσικούς πόρους ώστε δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ επίσημα η κατοχή του από τα κράτη που έστειλαν αποστολές σε αυτό. Οι κάτοικοί του χρησιμοποιήθηκαν ως σκλάβοι για το κυνήγι φώκιας στα παράλια της Χιλής, στον έλεγχο της οποίας πέρασε τελικά. Αργότερα χρησιμοποιήθηκε σαν βοσκοτόπι για τα 40.000 πρόβατα μιας βρετανικής εταιρείας ενώ οι ελάχιστοι κάτοικοι που παρέμειναν περιορίστηκαν σε ένα μικρό χωριό.

»Αυτό που προκάλεσε τη μεγαλύτερη έκπληξη στους Ευρωπαίους αποίκους ήταν τα περισσότερα από 600 διασκορπισμένα ογκώδη λίθινα αγάλματα με μέσο ύψος περίπου τα 6 μέτρα που μαρτυρούσαν μια ακμάζουσα κατά το παρελθόν κοινωνία που θα μπορούσε να παράξει τέτοιου μεγέθους λατρευτικά αγάλματα. Προτάθηκαν πολλές εξηγήσεις, μία από τις οποίες μιλούσε για επισκέψεις εξωγήινων.

»Απ' ότι απέδειξε η έρευνα οι πρώτοι πραγματικοί έποικοι έφτασαν στο Νησί τον 5ο αιώνα από την Πολυνησία για να κατοικήσουν έναν ηφαιστιογενές τόπο με ελάχιστους φυσικούς πόρους και λιγοστό πόσιμο νερό μόνο σε μικρές λίμνες μέσα στους κρατήρες των ανενεργών ηφαιστειών. Εξαιτίας της απομόνωσής του, στο νησί υπάρχουν ελάχιστα είδη ζώων και φυτών, λίγα έντομα και 2 είδη μιας μικρές

σαύρας, ενώ δεν υπάρχουν καθόλου θηλαστικά. Τα ψάρια επίσης ήταν ελάχιστα. Οι κάτοικοι περιορίστηκαν σε ένα διαιτολόγιο βασισμένο κυρίως στην κατανάλωση γλυκοπατάτας και κοτόπουλου.

»Η καλλιέργεια της γλυκοπατάτας, ως γνωστόν, δεν είναι ιδιαίτερα απαιτητική και αφήνει αρκετό ελεύθερο χρόνο στους αγρότες να ασχοληθούν με άλλου είδους δραστηριότητες, όπως οι τελετουργίες.

»Η κοινωνία τους ήταν οργανωμένη σε διευρυμένες οικογένειες που κατείχαν τη γη και την καλλιεργούσαν από κοινού. Οι οικογένειες σχηματίζουν σόγια και πατριές. Η κάθε πατριά είχε έναν θρησκευτικό αρχηγό που οργάνωνε τις δραστηριότητες και λειτουργούσε ταυτόχρονα ως συντονιστής στο μοίρασμα της τροφής. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις πατριές οδήγησε στη δημιουργία των σπουδαίων επιτευγμάτων της κοινωνίας που αναπτύχθηκε στο Νησί αλλά και στην τελική κατάρρευσή της.

»Οι αρχικοί έποικοι διασκορπίστηκαν σε όλο το νησί σχηματίζοντας μικρές ομάδες η κάθε μία από τις οποίες αναπτύχθηκε γύρω από ένα ξεχωριστό τελετουργικό κέντρο που είχε τη μορφή μιας μεγάλης πέτρινης πλατφόρμας που προοριζόταν για την λατρεία των προγόνων, γιατί, όπως έχουμε ήδη πει, είχαν αρκετό χρόνο στη διάθεσή τους καθώς οι καλλιέργειες των προϊόντων που είχαν επιλέξει για την διατροφή τους και η εκτροφή σχεδόν αποκλειστικά του κοτόπουλου δεν απαιτούσαν μεγάλη επένδυση χρόνου.

»Κοντά σε κάθε μία από αυτές τις μεγάλες πέτρινες τελετουργικές πλατφόρμες έστηναν από 1 έως 15 γιγαντιαία λίθινα αγάλματα που σήμερα αποτελούν τους μοναδικούς μάρτυρες της ανάπτυξης των τοπικών μικρών κοινωνιών.

»Για να τα φτιάξουν αυτά τα τεράστια αγάλματα είχε απαιτηθεί τεράστιος κόπος για τη λάξευσή τους στο μοναδικό λατομείο του νησιού. Το μεγαλύτερο πρόβλημα όμως, αυτό που έφερε και την καταστροφή του πολιτισμού τους, ήταν η μεταφορά

τους από τη μία άκρη του νησιού στην άλλη και το στήσιμό τους στην κορυφή των τελετουργικών κέντρων. Μιλάμε ότι το καθένα από αυτά ζύγιζε δεκάδες τόνους.

»Επειδή, όπως θα πρέπει να ξέρουν οι προσεκτικοί ακροατές, στο νησί δεν υπήρχαν άλλα ζώα από κοτόπουλα, σαύρες και ποντίκια, έπρεπε να βρεθεί ένας τρόπος μεταφοράς τους, που δεν ήταν άλλος από τον παλιό γνωστό της κύλισής τους πάνω σε κορμούς δέντρων. Και σαν να μην τους έφταναν τα προβλήματά τους, προστέθηκε και άλλος ένας σημαντικός λόγος έχθρας μεταξύ των φατριών: η αύξηση του πληθυσμού τους 7.000 κατοίκους κατά την περίοδο της ακμής τους το 1550.

» Ως τον 16ο αιώνα είχαν δημιουργηθεί εκατοντάδες τελετουργικά κέντρα και γύρω στα 600 γιγαντιαία λίθινα αγάλματα για τη μεταφορά των οποίων απαιτήθηκαν τεράστιες ποσότητες ξυλείας, εκτός από αυτές που τους χρειαζόνταν για καύσιμη ύλη, θέρμανση και μαγείρεμα.

»Το αποτέλεσμα ήταν το Νησί να αποψιλωθεί σχεδόν από δένδρα γύρω στο 1600 και να σταματήσει η παραγωγή και η μεταφορά αγαλμάτων, μερικά από τα οποία εγκαταλείφθηκαν μισοτελειωμένα στο λατομείο. Η έλλειψη δένδρων ανάγκασε μεγάλο αριθμό κατοίκων να εγκαταλείψει την κατασκευή ξύλινων σπιτιών και να καταφύγει πάλι στις σπηλιές που χρησιμοποιούσε μέχρι πριν λίγα χρόνια. Επιπλέον, δεν μπορούσαν να κατασκευάζουν πια κανό από κορμούς δένδρων αλλά μόνο καλαμένιες βάρκες που δεν προσφέρονταν για μακρινά ταξίδια μετεγκατάστασης. Ακόμα και το ψάρεμα είχε γίνει πολύ δυσκολότερο καθώς έφτιαχναν τα δίχτυα τους από τις ίνες του φλοιού ενός είδους άγριας μουριάς που είχε πλέον εξαφανιστεί.

»Η αποψίλωση των δασών για τη μεταφορά των αγαλμάτων επέδρασε αρνητικά και στο ίδιο το έδαφος του νησιού το οποίο, εξαιτίας της έλλειψης κατάλληλου λιπάσματος ζωικής προέλευσης (είπαμε ότι στο νησί δεν υπήρχαν πολλά ζώα) δεν μπορούσε να αναπληρώσει τα θρεπτικά συστατικά που απορροφούσαν οι

καλλιέργειες. Η αποδοτικότητα των καλλιεργειών μειωνόταν σταθερά μέχρι το σημείο που οι φυσικοί πόροι δεν μπορούσαν πλέον να συντηρήσουν τους περίπου 7.000 κατοίκους. Και για αυτό ο πληθυσμός άρχισε να μειώνεται με ταχείς ρυθμούς. »Χωρίς δένδρα και κανό οι κάτοικοι και φαίνεται ότι απομονώθηκαν στα σπίτια τους, ανίκανοι πλέον να αποφύγουν τις συνέπειες της καταστροφής του περιβάλλοντος τους που οι ίδιοι είχαν προκαλέσει.

»Σε ένα τέτοιο εχθρικό πλέον περιβάλλον οι πόλεμοι για τους λιγοστούς φυσικούς πόρους αυξήθηκαν σε ένταση και χρόνο με συνεπακόλουθο την αποδυνάμωση όλων των εμπλεκόμενων μερών και την σταδιακή φίμωση όλων των τελετουργικών κέντρων που με τόσο κόπο είχαν κατασκευάσει.

»Και για να μην λέτε ότι τα βγάζω από το κεφάλι μου όλα αυτά, επιτρέψτε μου, κύριοι, να κλείσω με ένα απόσπασμα από το βιβλίο του Clive Ponting “Η πράσινη ιστορία του κόσμου” από το οποίο δανείστηκα στοιχεία και για αυτό το κεφάλαιο “Ωστόσο, στο τέλος, η αύξηση των κατοίκων του νησιού και την πολιτιστικών φιλοδοξιών τους ήταν δυσανάλογα μεγάλη για τους περιορισμένους, διαθέσιμους φυσικούς πόρους. Όταν το περιβάλλον καταστράφηκε, εξαιτίας της πίεσης που του ασκήθηκε, η κοινωνία κατέρρευσε ταχύτατα μαζί του, οδηγώντας (τους κατοίκους) σε κατάσταση σχεδόν βαρβαρότητας”«

(το βιβλίο «επίΓΗ» του Αριστείδη Μιχαλόπουλου
κυκλοφορεί από τις εκδόσεις 24 γράμματα)